

УДК 81'27-057.4Бацевич Ф.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2024.76.12593>

СВІТ СМИСЛІВ ФЛОРІЯ СЕРГІЙОВИЧА БАЦЕВИЧА

Ярослава САЗОНОВА

*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
кафедра загального мовознавства і романо-германської філології,
вул. Алчевських, 29, Харків, Україна, 61002*

Занурення в смисли вимагає неабияких інтелектуальних і душевних зусиль від людини і, напевно, неабиякої зацікавленості в розумінні людської природи і законів суспільства, витоків і процесів унормування нашого життя і відносин.

Насмілимося стверджувати таке: короткий огляд праць Ф. Бацевича за останні десять років засвідчує своєрідну «спеціалізацію» автора в межах комунікативно-прагматичного підходу до вивчення мови і лінгваратології, а саме – створення типології комунікативних ситуацій (у межах тексту і в усному мовленні), які уможливають вираження певних смислів, і пошуки смислової експлікації й імплікації, з'ясування взаємного впливу смислів і типів дискурсів, потенціалу породження смислів у текстовому вимірі тощо. На думку Ф. Бацевича, сучасна лінгвістика, лінгваратологія зокрема, лише останнє десятиліття залучила до об'єктів свого дослідження ці «ненормальні» тексти, а до цього фокусувалася на традиційному текстотворенні, яке ґрунтується на звичній логіці й онтології автора й читача, хоча літературна творчість постмодерну та інших течій продукує тексти іншого характеру. Так у науковому доробку Ф. Бацевича з'явився пласт робіт, де він оперує поняттями «смысл», «комунікативний смысл», «смысловое наполнение», «неприродна ратологія», «смыслоцентр» тощо, за допомогою яких науковець створює методологічну основу лінгваратологічного дослідження таких типів текстів.

Певною мірою своє розуміння «смыслу» як лінгво-філософського поняття викладено Ф. Бацевичем у статті «Поняття «смысл» у концепціях Г. Фреге, К. Айдукевича, Львівсько-Варшавській Школі і сучасній лінгвістиці», але головним чином пошук смыслу супроводжує переважну більшість праць Флорія Сергійовича і є лейтмотивом усього наукового доробку останнього десятиліття. Хто, як не людина, щиро зацікавлена у вивченні людської сутності і похідних від неї мовотворчості й культури, шукатиме смысли, їхнє породження й утілення в текстах, створених у зміненому стані свідомості, чи в абсурдних текстах, химерній прозі або чорному гуморі і окреслить риси й основну специфіку українських та іншомовних одивнених текстів? Саме цим пояснюємо намагання відшукати такі нюанси комунікації, які залишаються осторонь мейнстріму сучасного українського мовознавства: розуміння смыслового наполнення цих текстів, розуміння відтінків вживання «непомітних» слів (*якось* чи *зрештою*) або пошук смыслового навантаження неіснуючого тексту у вигаданому світі художнього тексту (Див. «Ослов-

лення *симулякра*: оповідання Станіслава Лема Робінзонади в аспекті „неприродної” наратології») тощо.

Інтелектуальна і мовна вишуканість текстів, які досліджує Ф. Бацевич, вимагає від науковця особливої тактовності дослідження, постійного перебування на вістрі морально-етичних, естетичних, іноді й психологічних відчуттів. Це найвищий ступінь семіотичного читання, який дає змогу не просто сприймати, а витлумачувати авторські імплікації, що є непростим завданням з огляду на специфіку об'єкта дослідження. Ці тексти насичені інтертекстуальністю й алюзіями, тому їхнє вивчення (для пересічного читача – навіть просте прочитання) вимагає найвищого ступеня ерудиції й інтелектуального багажу, бо передбачуваність чи конвенційність таких текстів низька: інколи смисли, як диявол, криються в деталях. Або ж комунікативне смислове наповнення «багатошарове» і потребує широкої ерудиції від дослідника (наприклад, у праці «Аспекти лінгвопрагматичної організації діалогів Г. С. Сковороди») чи коли автор тексту створює неuzuальні комунікативні смисли естетичного характеру (визначення Ф. Бацевича зі статті «Деформації категорії події в абсурдистському художньому наративі (на матеріалі малої прози Даниїла Хармса)»).

Матеріалом досліджень Ф. Бацевича стали тексти українських і зарубіжних письменників різних епох і літературних напрямів: від Г. Сковороди до Л. Подерв'янського і С. Ушкалова, що дає іншим дослідникам шанс поглянути на процеси текстотворення поза часовими і жанровими межами, з урахуванням смислів, які об'єднують ці тексти на антропоцентричній шкалі норми і девіації. Як вважає Ф. Бацевич, у досліджуваних текстах відбувається своєрідне зникнення розмежування текстів за різними характеристиками, тому науковець досліджує ірреальну реальність, елементи містичного в реалістичному вимірі, одивненість на межі абсурду та інші випадки нетиповості в художніх текстах. Особливу увагу привертають дослідження текстів, однією з жанрових характеристик яких є чорний гумор, що межує з абсурдом, оскільки уявлення про смішне / несмішне і норму / девіацію суб'єктивні, а саме явище, як вказує Ф. Бацевич, повною мірою не осмислене і не визначене. Основною рисою таких текстів учений вважає десакралізацію «високого і недоторканого». Він наводить власне тлумачення «чорному гумору» і, покладаючись на нього, висвітлює смисло- й текстотворення в межах цього жанру, доводячи його особливість і відмінність від інших «ненормальних» текстів.

Привертає увагу ще одна особливість наукового пошуку Флорія Сергійовича, своєрідна антиномія – неперевершене поєднання конкретики, найвищого рівня абстракції і теоретизації. Говорячи про дуже непрости, насичені невирішеними філософськими питаннями лінгвістичні теорії, доводячи свою думку, посилаючись на авторитетних вітчизняних і зарубіжних учених, Ф. Бацевич робить неймовірну річ – перетворює все на зрозумілий науковий продукт, який не лише вчить, доводить і переконує, а й спонукає до подальших пошуків і окреслює перспективу дослідження. Так розкривається основний «смысл» роботи Флорія Бацевича як науковця і наставника – наукова щедрість, яка завжди супроводжується комунікативно підбадьорливим «А давайте ...!».

Неперевершений майстер комунікації, Флорій Сергійович керує і наставляє, у такий спосіб дає поради, що смысл «невдача» глибоко імплікований і жодним чином не образливий, а навпаки: виникає розуміння, що зроблене потрібно лише покращити. Іноді робота з «покращення» переростає у суцільне переписування

фрагмента і розуміння глибинного смислу «невдача», проте, з іншим ефектом – ти дійшов до цього сам. Особливу комунікативну вишуканість Флорій Сергійович виявляє в жанрі рецензування наукових робіт і відгуків на них, де наукова принциповість поєднується з доброзичливістю і бажанням підтримати автора чи молодого науковця, адже перетин межі між смислами «бути» чи «не бути» може вартувати кількох років наукової діяльності.

Глибоке розуміння природи людської душі робить Флорія Сергійовича тим наставником, якого б хотілося мати багатьом: своїм учням він пропонує наукову свободу, яка обмежена лише однією вимогою – бути чесним, тобто здійснювати науковий пошук так, щоб не було соромно ні авторові, ні наставникові. Довіра і свобода завжди є передумовами наукового і професійного спілкування та кооперації з Флорієм Сергійовичем. Так відбувається виховання учнів Флорія Сергійовича – просто, з гумором, неавторитарно, як в ідеалі в нашій уяві мають відбуватися наукові бесіди найвищого академічного гатунку.

Ярослава Сазонова – доцентка, завідувачка катедри загального мовознавства і романо-германської філології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

ORCID: 0000-0001-9249-448X

Email: sazonova.yu@hnpu.edu.ua